

De brief van Joseph Reinhold

Annette Evertzen

Joseph Reinhold wordt in 1916 in Keulen geboren. Hij komt in 1939 naar Borne als één van de Palestina pioniers, jonge mensen die zich willen bekwamen in praktische beroepen om in Palestina een nieuwe gemeenschap op te bouwen. De meesten werken bij boerenbedrijven en velen overleven de oorlog, waarschijnlijk door hun hoge organisatiegraad. Joseph, die loodgieter van beroep is, kiest in april 1940 voor een functie bij Spanjaard.

In de oorlog woont hij, net als Wolf Engländer, bij de broers Van Gelder aan de Grotestraat. In 1942 vertrekt hij gedwongen naar Amsterdam, waar hij zes maanden later met Sara Voorzanger trouwt. In 1942 wordt hij op transport gezet naar een werkkamp **en dat houdt hij vol tot januari 1945**. Sara komt om in de oorlog.

Dit is alle informatie die in 2007 te vinden was bij het plaatsen van een Stolpersteine/struikelsteen voor Joseph Reinhold. De steen kwam te liggen voor het voormalige huis van David en Jacob van Gelder, Grotestraat 212, waar nu Hubo Braakhuis is. Joseph woonde met een andere Duitse vluchteling –Wolf Engländer– achter Van Gelders stoffenzaak.

Vorig jaar kreeg ik een brief toegespeeld. Tijdens het opruimen in het huis van mw. Braakhuis werd deze brief gevonden. Hij zat in een oude portefeuille van haar overleden man Jan. Jan Braakhuis was destijds een buurling van de Van Gelders. De brief had een poststempel van Brooklyn met de datum 13 oktober 1947. De afzender was Joseph Reinhold. 'Een zoon of neef misschien?', werd mij gesuggereerd. Bij lezing bleek al snel dat de brief van Joseph Reinhold zelf afkomstig is en dat hij de oorlog overleefde:

'Wir sind den Nazi doch durch den Latten gegangen'. In de brief beschrijft hij zijn ervaringen tijdens de Tweede Wereldoorlog. Hier volgt een reconstructie van zijn verhaal.

We hebben gesaboteerd waar we konden

Joseph verhuisde in februari 1942 naar Amsterdam. In hoeverre zijn verhuizing door de Duitsers afgedwongen was, is niet duidelijk. Misschien vertrok hij omdat hij in een grote stad anoniemer en veiliger was. Bij Spanjaard was hij inmiddels op bevel van de nazi's ontslagen, net als alle andere Joodse werknemers. In augustus 1942 trouwt hij in Amsterdam met Sara Voorzanger. Al in september volgt voor Joseph een verhuizing die in ieder geval niet vrijwillig is: hij moet naar werkkamp De Beetse bij

Sellingerbeetse in Groningen. De nazi's stuurden

alle jonge, weerbare mannen naar werkkampen om ze daarna door te sturen naar kamp Westerbork, waar ze herenigd werden met hun familieleden. Een strategie om een mogelijke onderduik of een andere vorm van verzet te voorkomen.

Na acht dagen werd het kamp De Beetse, waar Joseph samen met 400 andere Joodse Amsterdammers heen moest afgraven, door de Grüne Polizei omsingeld. Alle bewoners moesten te voet naar het station in Stads kanaal en vandaar op transport naar kamp Westerbork. In Westerbork zag hij zijn vrouw Sara terug.

Binnen 24 uur werden beiden op transport gezet naar een voor hen onbekende bestemming. Na drie dagen komen ze aan op een plek waar veel lampen branden. Joseph herkent dit gelijk als een concentratiekamp 'Da ich von Dachau aus schon dieses Bild kannte'. Niet duidelijk is hoe hij Dachau

Joseph Reinhold

Joseph Reinhold en Sara Voorsanger in gelukkiger tijden.
Foto's op deze en de vorige pagina:
www.joodsmonument.nl

kende, heeft hij er voor de oorlog gevangen gezeten?

Joseph en Sara waren aangekomen in Auschwitz en ze werden er direct van elkaar gescheiden. In Auschwitz wordt Joseph geselecteerd voor dwangarbeid in de kolenmijnen van Jawiszowice, een dorp 10 km. ten zuidwesten van Auschwitz. Hij werkt hier

17 maanden, tot er vakarbeiders worden gezocht voor een Duitse fabriek. Joseph meldt zich aan en

Kamp De Beetse, gelegen bij Sellingerbeetse in het Zuid-Oost Groningse Westerwolde.

wordt uitgekozen: 'Es war gut das ich damals etwas bei Spanjaard lernte', schrijft hij. Helaas blijkt dit een valstrik. Tot zijn grote teleurstelling komt hij terecht in een ander werkkamp dat bij Auschwitz hoort, Schwindochlewitz (Schwientochlowitz?), 40 km. van Auschwitz. Het is een wapenfabriek waar men de 8/8 tank bouwde: 'Wir haben da Sabotage gemacht wo wir nur konnten', schrijft hij. Eén keer is hij daarbij ontdekt. Hij vertelt niet wat dit voor consequenties voor hem had, zijn brief is een feitelijk relaas, het doorstane leed verwoordt hij niet.

Ondertussen komt het Russische leger steeds dichterbij en op zekere dag wordt het kamp daarom onttruimd. De dwangarbeiders worden verplaatst naar kamp Mauthausen. Dat betekent tien dagen lopen met als rantsoen één kilobrood en voor drie man samen één blik conserven. In Mauthausen begint weer een nieuw leven, 'noch viel schlim-mer' dan in Auschwitz. Na 3 weken –april 1945- werd hij met zijn kameraden verplaatst naar Gussen-II, waar ze weer 'unter der Erde' moeten werken. Hij is dan aan het eind van zijn krachten, de bevrijding moet snel komen, anders begeeft hij het ('eingehehen'). Die bevrijding kwam: op zaterdag 5 mei 1945.

In eerste instantie wilde Joseph naar Nederland teruggaan, maar hij had met Sara afgesproken dat ze elkaar zouden treffen in zijn vaderland. In Duitsland heeft hij meer dan twee jaar gewacht, tevergeefs. Daarna is hij naar Brooklyn verhuisd: 'Und es gefallt mir sehr gut'.

Zijn er nog Joden in Borne?

Aan het eind van zijn brief informeert Joseph naar de Bornse mensen: is er iemand van de Van Gelders teruggekomen? Heeft men zoon Jaap en zijn verloofde ontdekt? En Bob en zijn twee broers? De familie de Leeuw? 'Sind noch Juden in Borne jetzt oder alles in den Gaskammern ungekomen?' Hij eindigt met de groeten aan alle Bornenaren die

Joodse arbeiders aan het werk in kamp De Beetse
Foto's: www.joodsewerkkampen.nl

zich hem herinneren, vooral de overburen Grevling (Greveling?) Bij wie hij naar de Engelse zender luis-terde.

Hij schrijft in zijn brief dat hij niet weet of zijn vrouw nog leeft. Hij heeft verschillende keren naar Nederland geschreven, maar nog steeds geen antwoord ontvangen. Hij blijft hoop houden, zelfs nog eind 1947. Sara is echter direct bij aankomst in Auschwitz vergast.

De Joden naar wie hij vraagt in zijn brief hebben het wél overleefd. Jaap van Gelder en zijn verloofde Eja. De ouders de Leeuw en hun drie zonen Bob, Eddy en Donald. Donalds vrouw Lies en hun zoontje Jo. Allen zaten ondergedoken, Jaap van Gelder en zijn vrouw in Wateregge bij Almelo, de familie de Leeuw op verschillende adressen in Borne zelf. **Jo overleeft de oorlog in Zwolle.**

Het Rode Kruis

Uit de informatie van het Rode Kruis, die ik opvroeg om zekerheid te krijgen over de gang van zaken, bleek Joseph Reinhold al eerder op 14 oktober 1942 doodverklaard en een tweede keer op 30 januari 1945. Deze laatste datum staat op de struikelsteen voor hem en ook op het Joodse digitale monument, een databank van alle Joodse slachtoffers. Volgens de reactie van Het Rode kruis kwam vier jaar geleden een verzoek van het Amerikaanse Rode Kruis, en werd toen de fout ontdekt.

Ze schrijven:

Door het ontbreken van verdere informatie werd aangenomen dat de heer Reinhold was overleden bij zijn aankomst op 14 oktober 1942 [in Auschwitz]. Op het Ministerie van Justitie was een speciale Commissie Aangifte van Overlijden (CAO) belast met het bepalen van tijd en plaats van overlijden [van vermiste en/of gedeporteerde personen]. Deze Commissie stelde vast dat de heer Reinhold is overleden op 30 januari 1945 in Midden-Europa (Duitsland/ Polen).

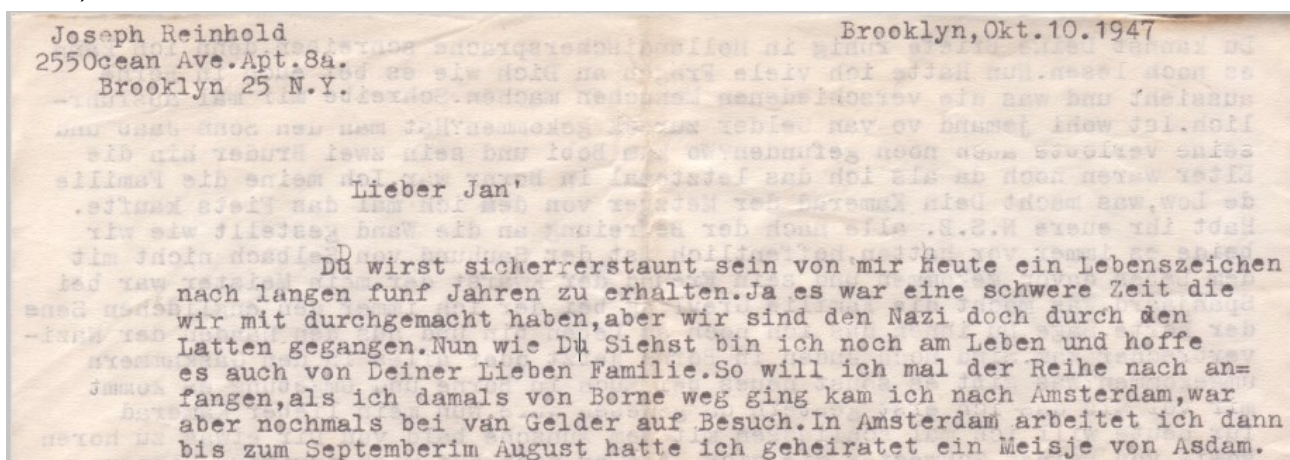
Op 4 april 1952 kwam er een brief van de ITS met de mededeling dat de heer Reinhold was ingeschreven onder nummer 67898 in Auschwitz en dat hij vandaar op een onbekende datum was overgebracht naar Mauthausen, waar hij nummer 124687 kreeg. Op 6 januari 1945 werd de heer Reinhold overgebracht naar Gusen, een werkkamp van Mauthausen. Zodoende werd aangenomen dat de heer Reinhold overleden moet zijn tussen 16 januari en 10 mei 1945 [de dag waarop kamp Gusen is bevrijd?]. Deze informatie is doorgegeven aan de Commissie Aangifte van Overlijden. De Commissie accepteerde het bewijsmateriaal en publiceerde dit gelijkluidend in de Staatscourant van 20 september 1952.

Het weghalen van de struikelsteen

Over het naoorlogse leven van Joseph Reinhold is alleen bekend dat hij hertrouwd is met Ethel en dat ze samen twee zonen kregen. Joseph is in 1994 op 77-jarige leeftijd te Ashtabula County (Ohio) overleden.

Naar aanleiding van de brief aan Jan Braakhuis is voorzichtig contact gezocht met zijn zonen in de Verenigde Staten. In eerste instantie is alleen een brief gestuurd met het verzoek te reageren als zij familie zijn van Joseph Reinhold, geboren in 1916 in Keulen. Pas daarna werden zij geïnformeerd, maar het verhaal bleek al bekend: zij hadden zelf vier jaar geleden informatie ingewonnen bij het Rode Kruis over Sara en toen is deze vergissing omtrent de vermeende dood van hun vader ontdekt.

De originele brief van Joseph Reinhold is naar zijn zonen gestuurd. Zijn struikelsteen is op 14 december 2015 verwijderd, in aanwezigheid van een zoon en dochter van Jan Braakhuis. De steen wordt in de synagoge bewaard.

De eerste pagina van de lange brief die Joseph schreef aan zijn vriend Jan Braakhuis.